

Metodist Kilisesi'nin Kuruluşu, Ayrışması ve Bütünleşmesi

Dr. Bayram POLAT*

Özet

Metodizm, Protestan Hıristiyanlıkla ilgili tarihi bir gruptur. Metodist hareket temelde John Wesley'in evanjelik öğretisini takip etmiştir. Bu hareket, 18. yüzyılda İngiliz kilisesi içerisinde Wesley kardeşlerinde bulunduğu bir cemaat olarak başlamıştır. İlk Metodist Kilise 1784 yılında Amerika'da Francis Asbury tarafından kurulmuştur. Metodist Kilise çeşitli sebeplerden dolayı yayılmıştır. Metodist Protestan Kilise (1830), Güney Metodist Episkopal Kilise (1845), bağımsız metodist Kilise ve African Metodist Episkopal Kilise (1816), African Methodist Episcopal Sion Kilise (1820), Hıristiyan (Renkli) Metodist Kilise (1870), Metodist Kilise (1939)'da kurulmuştur. Metodist Kilise ile Evanjelik Birleşik Kardeşler'in birleşmesi ile 1968 yılında Birleşik Metodist Kilise oluşmuştur. Bu olay Metodist Kiliseler arasında yeniden birleşmedir.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Protestanlık, Metodizm, John Wesley, Metodist Kiliseler.

Abstract

Methodism is a group of historically related denominations of Protestant Christianity. The Methodist movement traces its origin to the evangelistic teaching of John Wesley. It originated in 18th century Britain, and through vigorous missionary activity, spread throughout the British Empire, the United States, and beyond. Methodism founded a church by John Wesley and his brother's Charles Wesley. The Methodist revival originated in England. It began with a group of men, including John Wesley and his younger brother Charles, as a movement within the Church of England in the 18th century. Early Methodist Church founded by Francis Asbury at 1784 in America. Methodist Church separated from various reasons. In 1830 The Methodist Protestant Church was formed, in 1845 the Methodist

* İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

Episcopal Church, South, The Free Methodist Church, The African Methodist Episcopal Church (1816), The African Methodist Episcopal Zion Church (1820), and The Colored (later Christian) Methodist Episcopal Church (1870), Methodist Church (1939). The United Methodist Church was formed in 1968 as a result of a merger between the Evangelical United Brethren (EUB) and the Methodist Church. This event reunion between Methodist Churches.

Key Words: Christianity, Protestantism, Methodism, Evangelism, John Wesley, Methodist Churches.

1. Giriş

Hıristiyanlık, günümüzde en çok mensubu bulunan dinlerden birisidir. Gerek hem yurt içinde ve gerekse yurt dışında Hıristiyanlıkla ilgili olarak çok sayıda bilimsel araştırma yayınlanmış bulunmaktadır. Hatta olayların gidişine bakıldığında bu ilginin giderek artacağı tahmin edilmektedir. Hıristiyanlık Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık olmak üzere üç mezhepten oluşmaktadır. Protestanlar arasında son zamanlarda bazı gruplar dikkat çekmektedir. Bu gruplar içerisinde özellikle siyasi faaliyetleri sebebiyle adından en çok söz ettirenlerden biri de Metodistler'dir.

Bugün Metodistler'in özellikle Amerika'daki hakim rolleri ile dünya siyasetinde çok etkin bir konumları olduğu bilinmektedir. Hem Pre-Milenyumcu bir Evanjelik mezhep hem de etkin bir misyonerlik metodu olan eğitim yöntemini kullanıyor olmaları, bu kilisenin dünya çapında etkilerini ortaya çıkarmıştır. Nitekim Metodistler İngiltere, A.B.D., Kanada, Güney Afrika ve Avustralya gibi ülkelerde daha çok yayılma imkanı bulmuştur. Buna karşılık, Metodistler'in dünya siyaseti üzerindeki büyük etkisi dikkate alındığında Türkiye ve Türk Dünyası açısından Metodist kilisesinin ve Metodizm'in dini temellerinin bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Buna rağmen Türkiye'de Metodizm hakkında neredeyse hiçbir araştırma yapılmamıştır. Bu yüzden bu çalışma Metodizm'in ortaya çıkışı, ayrışması ve bütünleşmesi problemini çözümlenmekle Metodist hareketin tarihsel süreç içerisinde gelişip teşkilatlanmasının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu araştırmada tarihi ve kronolojik metot kullanılarak Metodist Kilisesinin tarihi süreci incelenmiştir.

Protestan Hıristiyanlıkta bir mezhebin ismi olan Metodizm (Methodism) kavramı "method" kelimesinden gelmektedir. Metot kelimesi ise; yöntem, usul, metot, tarz, yol, düzen, tertip ve

sistem anlamına gelmekle¹ birlikte, sanat, disiplin ve doktrin anlamlarında da kullanılmaktadır. Buna göre üç terimin de aynı anlama geldiği söylenebilir². Ayrıca metot kelimesinin davranış ve çalışma metodunun düzenliliğini de ifade ettiği belirtilmektedir³.

Metodizm, İngiliz kilisesinin bir rahibi olan John Wesley, kardeşi Charles Wesley ve George Whitefield tarafından kurulan ve geliştirilen sosyal bir topluluğun adı olduğu gibi, aynı zamanda dini bir cemaatin ve hareketin de adıdır. Daha sonraki dönemlerde George Whitefield ile John Wesley'in yollarının ayrılması⁴ sebebiyle daha çok John Wesley ve kardeşi Charles tarafından geliştirilen Metodizm, öğrencilerle başlayıp, işçi sınıfıyla büyüyen, gelişen ve zamanla dini bir hüviyet kazanan topluluğa verilen özel bir isim olmuştur.

Metodist ise kelime olarak, kurallara uyan, düzenli ve disiplinli davranan, sistemli çalışan kişi demektir. Terim olarak Metodist, John Wesley'in yolunu takip eden ve Metodist hareketin kurallarına uyan anlamına gelmektedir.

Metodist kavramı ortaya çıkmadan önce bu topluluğu meydana getiren kişilere ve onların oluşturduğu gruplara çeşitli isimler verilmiştir. Oxford'da Wesley'in telkinlerinden etkilenen dini topluluğa başlangıçtan itibaren "komünyon" ayinine katılma hususuna yaptıkları vurgudan dolayı "sacramentarians (sakramentçiler)" olarak isimlendirilmişlerdir. Daha sonra bunlar "The Holy Club (kutsal dernek veya kulübü)", "The Godly Club (dindarlar ve Tanrıya saygı duyanlar kulübü)", "Enthusiasts (şevklililer)", "The Reforming Club (yeniden düzenlenmiş kulüp)", "Supererogation Men (daha çok gerekli olan işleri yapan kişiler)", "Bible Moths (İncil kurtları veya güveleri)" şeklinde çeşitli isimler

¹ Bkz. *The Golden Dictionary İngilizce - Türkçe Altın Sözlük*, Haz. Necmettin Akan-Gülderen Yenal -Gülsevin Taşpınar, İstanbul, 1985, s. 519.

² Bkz. Walter J. Ong, "Peter Ramus and Naming of Methodism: Medieval Science Through Ramist Homiletic" *Journal of The History of Ideas*, Vol. 14, No. 2, April, 1953, s. 240 (235-248).

³ Bkz. Ong, a. g. m., s. 236.

⁴ Bkz. J. Manning Potts, "Francis Asbury "The Prophet of The Long Road", *William and Mary College Quarterly Historical Magazine*, 2nd Ser., Vol. 22, No. 1, January, 1942, s. 39 (39-44).

ile anılmışlardır⁵. Fakat onlar daha çok "Metodist" ismi ile anılmış günümüze kadar böyle devam etmiştir⁶.

Bu hareketin mensupları, Oxford hapisanesindeki tutukluları düzenli olarak ziyaret etmeleri, onlarla ilgilenip yiyecek sağlamaları ve teselli etmeleri, yoksul çocukların eğitim ve öğretimlerini, fakir ve yaşlı insanların bakımlarını üstlenmişlerdir⁷. Ayrıca oruç tutmaları, çok sıklıkla komünyon ayinini uygulamaları, dîni pratiklerin uygulanışında ve dini konuların halka anlatılmasında sistemli ve düzenli bir metot izlemeleri nedeniyle de "Metodistler" diye adlandırılmışlardır⁸. Bütün bunların yanı sıra "Metodist" kelimesinin o dönemde Oxford'daki bu küçük öğrenci grubunu aşağılayıcı bir lakap olarak da kullanıldığı ileri sürülmüştür⁹.

2. Metodizm'in Ortaya Çıkışı

XVI. Yüzyıl reform hareketleri, Hıristiyanlık tarihi içerisinde en önemli dönüm noktalarından biridir. Bu dönemde merkezi Hıristiyanlığı temsil eden Katoliklik, gerek taşıdığı doktrinleri ve gerekse gelişen dünyanın karşılaştığı değişik problemler karşısındaki açmazları ile, mahalli seviyede başlayıp evrensel bir boyuta ulaşan farklı din anlayışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreçte İngiliz Kilisesi teşekkül etmiştir. XVIII. yüzyılda da bu kiliseyi canlandırmak için Metodizm ortaya çıkmıştır. Burada John Wesley'in Kutsal Ruh'un gücünü ön plana çıkararak bireylerin imanını kuvvetlendirmesi ve bireysel dindarlığı ön plana çıkarması önemli etkenlerden biridir¹⁰. O insanlara metodik manevi bir hayat tavsiye etmiştir¹¹.

⁵ Bkz. H. B. Workman, *Methodism*, Cambridge University Press, London, 1912, s. 32; Albert C. Outler, *John Wesley*, Oxford University Press, New York, 1980, s. 8;

⁶ Bkz. Frank Baker, *John Wesley and The Church of England*, Epworth Press, London, 2000, 25-27.

⁷ Bkz. Richard P. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodists*, Abingdon Press, Nashville, 1995, s. 40.

⁸ Bkz. Frank Baker, "Methodist Churches", *The History of Religion (ER)*, Vol. IX, Ed. M. Eliade, New York, 1987, s. 493; Henry Abelove, *The Evangelist of Desire: John Wesley and The Methodists*, Stanford University Press, Stanford, California, 1990, s. 1; Bkz. Heitzenrater, a. g. e., s. 40.

⁹ Bkz. <http://.methodism.ignaut.net>.

¹⁰ Bkz. Phil Zuckerman, *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. İhsan Çapçioğlu-Halil Aydınalp, Bırleşik Kitabevi, Ankara, 2006, s. 116-117.

¹¹ Bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", *A.Ü.İ.F.D.*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2000, C. XLI, s. 325 (309-326).

John Wesley Oxford Üniversitesine başlamış, üniversiteyi bitirdikten sonra Lincoln kolejine akademi üyesi olarak seçilmiştir. Daha sonra da kardeşi Charles'ın kurmuş olduğu "Holy Clup"ün başına geçmiş¹² ve bu esnada İngiliz Kilisesindeki görevine devam etmiştir. 1736 yılında Amerika'ya misyon için giden Wesley kardeşler bir yıl sonra İngiltere'ye geri dönmüşlerdir. 1730 yılında İngiltere'yi ziyaret eden Ludwig Konı Von Zinzendorf'un Hernut (Rab Gözler) Cemaatine bağlı keşişlerin etkisinde kalmışlar ve onların İnyet doktrinlerinden etkilenmişlerdir¹³. Londra'da Peter Böhler ile karşılaştıktan sonra onlar çeşitli dini tecrübeler yaşamışlardır. Özellikle John Wesley'in Aldersgate sokaktaki¹⁴ bir evde yaşamış olduğu tecrübe, onun dini hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu günden itibaren John Wesley İngiltere halkının kurtuluş müjdesine ulaşması gerektiğine inanmış ve bu doğrultuda vaazlar vermeye ve ülkeyi baştanbaşa gezmeye başlamıştır. Özellikle kendisi ve görevlendirdiği vaizler aracılığı ile açık alanlarda ve pazaryerlerinde halka yapmış olduğu açık hava vaazları, bazı İngiliz kiliselerinde yasaklanmıştır. Bu konuşmalarda Wesley'in Kalvinizm'in kader anlayışına karşı çıkması¹⁵, insanın kendi iradesinin davranışlarında etkili olduğunu ileri sürmesi onun Arminiusculuk'dan¹⁶ oldukça etkilendiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır¹⁷.

¹² Bkz. Lavinia Cohn-Sherbok , *Who's Who in Christianity*, Routledge, London and New York, 1998, s. 310.

¹³ Bkz. Maximin Piette, *John Wesley in the Evolution of Protestantism*, Translated. J. B. Howard, London, 1939. s. 352; Albert C. Outler, *John Wesley*, s. 15-16; Theodore Runyon, *The New Creation: John Wesley's Theology Today*, Abingdon Press , Nashville, 1998, s. 211-212; Bryan Wilson, *Dini Mezhepler (Sosyolojik Bir Araştırma)*, Çev. Ali İhsan Yitik - A. Bülent Ünal, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 65; A. Sevington Wood , "Uyanış", *Hıristiyanlık Tarihi, Yeni Yaşam Yayınları*, İstanbul, 2004, s. 446-447 (438-454); Ahmet Hikmet Eroğlu, *Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005, s. 31.

¹⁴ Bkz. Richard E. Brantley, "Johnson's Wesleyan Connection", *Eighteenth Century Studies*, Vol. 10, No. 2, Winter, 1976-1977, s. 143 (143-168); Linda Woodhead - Poul Fletcher - Hiroko Kawanami - David Smith, *Religion in The Modern World*, London and New York, 2002, s. 170-171.

¹⁵ Bkz, David W. Bebbington, *Avangelicalism in Modern Britain: A History From The 1730s to The 1980s*, London and New York, 1989, s. 29.

¹⁶ 17. yy. Laiden Üniversitesi Profösörü Alman ilahiyatçı Jacobus Arminius (1560-1609) tarafından ileri sürülen "Tanrının hükümranlığı ile insan iradesinin bağdaştırılabileceğı" görüşüdür. O'na göre insan kendisi özgür iradeye sahiptir. Ayrıca İsa Mesih sadece seçilmiş kimseler için değil bütün insanlar için ölmüştür. Jacop Arminius tarafından kurulan ve geliştirilen, temelde Kalvinizm'in kader anlayışına karşı çıkan bir akımdır. Bunlar, Kalvinistler tarafından Dort mahkemesince (1618-19) yargılanarak mahkum edildiler. Bkz. Cohn-Sherbok,

Metodizm, 1738'de Anglikan rahibi olan John Wesley'in İngiliz kilisesinin ihmal ettiği ve toplumun dışladığı kişilere açık alanlardaki vaazları neticesinde ortaya çıkmış ve daha ziyade İngiliz Kilisesi içerisinde bir tür alt grup olmuştur. Dini olmaktan daha çok sosyal içerikli bir topluluk olan bu grup 1744 yılında yapılan ilk Metodist konferans ile ülke çapında bir akım haline gelmiştir¹⁸.

John Wesley hiçbir zaman oluşan bu topluluğun kiliseden ayrılmasını istememesine rağmen, 1784 yılında John Wesley tarafından yayınlanan "The Deed of Declaration" ile birlikte Metodistlerin varlığı resmîyet kazanmıştır. Çünkü bu bildiri ile birlikte Metodist konferansın görevlileri resmen atanmıştır. İngilizce "Legal Hundred" olarak da bilinen "ilk yüzler (yasal yüzler)" denen vaizler bu konferansta belirlenmiştir¹⁹. Bu vaizler John Wesley'in ölümünden sonra onun yerine geçecek olan "Konferans" üyeleri olarak seçilmişlerdir. İngiliz Parlamentosu Metodist vaizlerin hizmet ettiği yerleri 1787 yılındaki "Act of Toleration (hoşgörü yasası)" ile resmen tanımıştır²⁰. Bu tarihten itibaren Metodist vaizler, Komünyon ayinlerini idare edebilme ve vaftiz yapabilme yetkisini elde etmişlerdir.

İngiliz Kilisesi birçok vaizi Amerika'daki İngiliz kolonilerine göndermesine rağmen bunların çoğu Amerikan bağımsızlık savaşının başlaması sebebiyle İngiltere'ye geri dönmüşlerdir. Hatta Londra piskoposunun vaizleri ve papazları Amerika'ya atamaması sebebiyle ortaya çıkan boşluğu 1784 yılından itibaren John Wesley doldürmüştür. Amerika'da Metodizm'i ayrı bir grup olarak organize eden ve Amerikan Metodizm'inin oluşmasını sağlayan bu vaizlerden

a. g. e., s. 13-14; L. W. Cowie, *The Wordsworth Dictionary of British Social History*, Wordsworth Reference, London, 1996, s. 9; Geoffrey Parrinder, *A Concise Encyclopedia of Christianity*, Oneworld Publications, Oxford, 2001, s. 29; Walter Edwin Roush, "Arminian Theology", *An Encyclopedia of Religion*, Edit. Fern Vergules, Littlefield, Adams & Co., Paterson, New Jersey, 1959, s. 38-39; C. Barker, *O'nun İzinde Hıristiyanlık ve Laiklik Tarihi*, İstanbul, 1985, s. 166; Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya, 2005, s. 49; A. İsrâ Güngör, *Hıristiyanlıkta Evanjelik Hareket*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005, s. 74-75.

¹⁷ Bkz. *Anabiritannica*, İstanbul, 1990, C, III, s. 316.

¹⁸ Bkz. A. Sevington Wood, "Metodistler", *Hıristiyanlık tarihi*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 458 (455-459).

¹⁹ Bkz. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodist*, s. 282-283; Baker, *John Wesley and The Church of England*, s. 224-225; Bebbington, a. g. e., s. 29.

²⁰ Bkz. Wood, a. g. m., s. 459.

en önemlileri ise Francis Asbury ve Thomas Cook'dur²¹. Onlar; John Wesley tarafından "ortak yönetici" olarak Amerika'daki işlerin idare edilmesini sağlamak amacı ile atanmışlardır²². Daha sonra Baltimore'de 28 Şubat 1784 yılında yapılan konferans ile ilk Metodist kilise Amerika'da kurulmuş ve "Methodist Episcopal Church" ismini almıştır²³. Bu tarihte "The Book of Common Prayer" yeniden gözden geçirilerek bazı maddeleri değiştirilmiş ve yapılan atamalarla İngiliz kilisesinden resmi ayrılma gerçekleşmiştir²⁴.

2.1. İngiltere'de Metodist Kilisesi

John Wesley'in Anglikan kilisesi ile yaşadığı gerginlik akabinde onun bazı bölgelerdeki kiliselerde vaaz etmesi yasaklanmıştır. Ancak o, kendisini ve etrafında oluşan Metodist cemaati kesinlikle kiliseden ayrı düşünmediği için İngiliz kilisesinden ayrılmamıştır. Fakat Wesley'in 1791 de ölümünden dört yıl sonra 1795'de İngiltere Kilisesi ile bağların koparılması kaçınılmaz olmuş yine de İngiliz kilisesi ile bir uzlaşma planı (Plan of Pasification) üzerinde anlaşmaya varılmıştır. İngiltere'de Metodist Kilisesinin ortaya çıkışı, bu anlaşmaya dayanmaktadır.

John Wesley'in ölümünden sonra konferans başkanı olarak William Thompson seçilmiştir²⁵. Daha sonraki dönemlerde de yöneticiler yine seçimle işbaşına gelmiştir. Özellikle ilk dönemde Metodist başkanlar bütün Metodist kiliselerce kabul edilmektedir. Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan ayrışmalar sonucunda her birim kendi kurucusundan itibaren silsileye devam etmiştir²⁶. Metodist Konferansın İngiltere'de üç bölüme ve yirmi yedi bölgeye ayrılmasıyla Metodizm, hem İngiltere hem de Amerika kıtasında birbirinden ayrı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. ...

İngiltere'de ortaya çıkan çeşitli problemler ve buna bağlı olarak yaşanan dini uyanışlar neticesinde, Wesley tarafından oluşturulan ilk (orijinal) kilisede çeşitli bölünmeler meydana gelmiş

²¹ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/John_Wesley. "12.02.2005"

²² Bkz. Abel Stevens-LL. D., *A Compendious History of American Methodism*, New York: Hunt & Eaton, Cincinnati: Cranston & Stowe, 1889, s. 186.

²³ Bkz. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodist*, s. 292.

²⁴ Bkz. Baker, *John Wesley and The Church of England*, 218-282.

²⁵ Bkz. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodist*, s. 312.

²⁶ Bu eserde verilen liste bütün Metodist kiliselerce kabul edilen listedir. Metodist yöneticiler listesi hakkında bkz. *United Methodist Church Ordination Chain 1784-2000*, Compiled by C. Faith Richardson and Roberth D. Simpson, General Commission on Archives and History, Madison, New Jersey, 2003.

ve ayrı ayrı dini gruplar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda "Primitive Methodist Church", "Bible Christians" ve "United Methodist Church" isimli kiliseler oluşmuştur. Başlangıçta kurulan orijinal kilise ise kendisini bu yeni oluşan kiliselerden ayırt etmek için "Wesleyan Methodist Church" ismini kullanmıştır²⁷.

İngiliz Metodizm'ine bağlı olan bu üç kilise, 1933 yılında birleşerek günümüzdeki "Methodist Church of Great Britain"i oluşturmuşlardır. Metodist Kilise, 1960 yılında, birleşme amacı ile İngiliz Kilisesine Ökümenik görüşme önerisi yapmış, fakat 1972 yılında toplanan İngiliz Kilisesi Genel Sinodu bu ökümenik görüşme önerisini reddetmiştir. Bu birleşme önerisi başarısızlıkla sonuçlanmış olmasına rağmen görüşmeler ve çalışmalar devam etmiş ve 2003 yılında iki kilise arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Metodist Kilise 1970'li yıllardan itibaren "Local Ecumenical Projects (Yerel Ökümenik Projeler)" başlatmış ve bu çerçevede İngiliz Kilisesi ve United Reformed Church ile görüşmeler yapmıştır. Bu projelere çeşitli kiliseler, okullar ve devlet yetkilileri de katılmıştır²⁸.

2.2. Amerika'da Metodist Kilise

Amerika kıtasında George Whitefield önderliğinde ortaya çıkan "Great Aweakening (Büyük Uyanış)"ın etkisiyle Kalvinist teolojii benimsyen Metodist akımlar ortaya çıkmış ancak bunlar diğer Metodistler gibi fazla yayılma alanı bulamamıştır. John Wesley'in ilk Amerika seyahati Georgia'nın bir yerleşim merkezi haline gelmesinde önemli rol oynamış²⁹, onun atanmış olduğu vaizler ve laikler sayesinde Metodizm Amerika'da yayılarak, kısa süre içinde dikkate değer dini akımlardan biri haline gelmiştir. Özellikle Philip Embury'nin çalışmaları sayesinde Metodizm organize olarak yayılmaya başlamıştır. Embury, önce kendi evinde toplantılar düzenlemiş, daha sonrada 1773 yılından itibaren vaftiz ve Evharistya ayinleri yönetmeye başlamıştır. Virjinya'da Metodizm'in aniden yükselmesinde etkili Thomas Rankin Amerika'da Wesley'in yardımcısı olmuştur³⁰.

İlk Metodist Kilise Amerika'da Baltimore'de 28 Şubat 1784 yılında yapılan konferans ile ortaya çıkmış ve "Methodist Episcopal

²⁷ Bkz. <http://Methodism.ignaut.net>. "02.01.2006"; Güngör, a. g. e. , s. 77.

²⁸ Bkz. <http://Methodism.ignaut.net>; Güngör, a. g. e. , s. 77.

²⁹ Bkz. Willard L. Sperry, *Religion in America*, New York, Cambridge 1948, s. 38.

³⁰ Bkz. William Warren Sweet, *The Story of Religion in America*, New York 1950, s. 152-154.

Church" ismini almıştır³¹. Etkili yerel teşkilatlarıyla güçlü bir merkezi otorite oluşturmuş olan Metodistler bu teşkilatlanmada ruhban olmayan laiklere de yer vermişlerdir. Bu sıkı organizasyon sayesinde Metodist hareket, XIX. yüzyıl boyunca özellikle yeni gelişen sanayi bölgelerinde daha çok gelişme imkanı yakalamıştır. Bu bölgelerde Metodizm ekonomik sıkıntılara maruz kalan insanlara manevi destek sağlayarak onların tutumlu ve sade bir hayat tarzı sürdürmelerini tavsiye etmiştir.

Metodist Kilisesi, benimsediği kilise yapılanmasıyla diğer Protestan kiliselerden bir takım farklılıklar göstermiştir. Bu özelliği ile Metodizm İngiltere'de ortaya çıkmasına rağmen Amerika'da daha fazla yayılma imkanı bulmuştur³². Bunun neticesinde farklı renklerde Metodist Kiliseler ortaya çıkmıştır. Orta sınıf Amerikan Protestanlığının genel yapısıyla bütünleşen Metodistler arasından fundamentalist hareketler de ortaya çıkmıştır³³.

Metodist gezginler, Amerika'ya bağımsızlık savaşından önce gitmişlerdir. Orada Metodistler yerel düzeyde "sınıflar" şeklinde teşkilatlanarak XIX. yy. Amerika'da Protestanlık içerisinde dinamik bir konuma gelmiştir³⁴. Böylece Metodistler bu dönemde Birleşik Devletlerde dikkat çeken önemli mezheplerden biri olarak toplum hayatında etkili olmaya başlamıştır. Tarihi seyir içerisinde Amerika'da Metodist ismi altında çok sayıda kilise ortaya çıkmıştır. Bu kiliseler inanç ve uygulamalar bakımından birbirlerinden pek farklı olmamalarına rağmen, çeşitli siyasi veya sosyal konularda birbirlerinden farklı anlayışlara sahip oldukları için ana bünyeden ayrılmışlardır. Ancak bu ayrılık genelde şekilde kalmış ve birbirleri arasında bir "bağ, bağlantı (connexion)" oluşturmuşlardır. Bu yapılanma ile bütün Metodist kiliseler birbirleri ile daima irtibat halinde olmuşlar ve ortaya çıkan problemlerin çözümünde birbirlerini desteklemişler, gerektiğinde birbirlerini temsil edebilmişlerdir.

Amerikan ve İngiliz Metodistlerin etkin misyonerlik faaliyetleri sonucunda bu hareket, dünya çapında yaygınlık kazanmıştır.

³¹ Bkz. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodist*, s. 292; Baker, *Methodist Churches*, s. 494.

³² Bkz. Stevens-LL. D, a. g. e., s. 24.

³³ Bkz. *The Book of Discipline of The United Methodist Church*, The United Methodist Publishing House, Nashville, Tennessee, 1992, s. 9-20.

³⁴ Bkz. John S. Simon, "Methodism", *Encyclopedia of Religion and ETHICS (ERE)* Edit. James Hasting, Vol. VIII, New York, 1951, s. 603 (603-610).

Amerikan eksenli Metodist kiliseler daha fazla gelişme imkanı yakalarken, İngiliz eksenli kiliseler daha az gelişme imkanı bulmuştur. Ancak özerkliğe yönelik hareketler İngiliz nüfuz alanında daha çok gelişmiştir. XIX. yy. da ortaya çıkan görüş ayrılıklarına rağmen İngiliz ve Amerikan Metodistleri XX. yy. da birleşme eğilimine girerek, ökümenik hareket içerisinde Metodistler, önemli rol oynamışlardır. Metodistler, inanç ve uygulamalardaki bir takım farklılıklarına rağmen Hıristiyanlığın tarihsel öğretilerini içtenlikle kabul etmektedirler.

Amerika kıtasında ortaya çıkan ve John Wesley'in Amerika'ya gönderdiği vaizler ve başkanlar tarafından oluşturulan, ancak daha sonraki dönemlerde çeşitli problemler yüzünden ayrılan farklı Metodist kiliseler bulunmaktadır. Ancak bu tür Metodist Kiliseler arasındaki bütünleşme çabaları da sürüp gitmektedir. Bu kiliseler şunlardır:

2.2.1. Metodist Episkopal Kilise

John Wesley'in ölümünden önce İngiliz kilisesinden ayrıldığını ilan eden ilk Metodist kilisesi "Metodist Episkopal Kilise"dir. Bu kilise, 1784 yılında Baltimore'de yapılan ve ilk iki Metodist papazı olan Francis Asbury ve Thomas Coke tarafından idare edilen Christmas Konferansı'nda resmen kurulan bir kilisedir. Bu Kilise, 1939 yılında Güney Metodist Episkopal Kilise (Methodist Episcopal Church, South) ile birleşmiştir. Bu birleşmenin neticesinde "Metodist Kilise'si" oluşmuştur³⁵.

2.2.2. Afrikan Metodist Episkopal Kilise (African Methodist Episcopal Church)

Richard Allen tarafından idare edilen African Methodist Episkopal Church (AMEC) 1819 yılında Philadelphia'da kurulmuştur³⁶. Çok hızlı bir şekilde Metodizm'in Afrikan -Amerikan formu (şekli) haline gelen bu kilise Amerika'da meydana gelen iç savaşın sonra ülkenin güneyinde daha hızlı yayılma imkanı bulmuştur. Bu kilise 1787 yılında Philadelphia'ya gelen Afrikalılara

³⁵ Bkz. Heitzenrater, *Wesley and The People Called Methodist*, s. 292; Baker, *Methodist Churches*, s. 494; Karen B. Westerfield Tucker, *American Methodist Worship*, Oxford University Press, New York, 2001, s. 202; *The Book of Discipline...*, s. 9-20.

³⁶ Bkz. Peter C. Murray, *Methodists and The Crucible of Race, 1930-1975*, University of Missouri Press, Columbia and London, 2004, s. 15; Baker, a. g. m., s. 495.

dayanmaktadır. Ortaya çıkışı 1796 yılına kadar giden ve "Zion" ismi ile kurulan bir kilise olan ve 1821 yılında New York'da kuruluşu resmileşen African Methodist Episcopal Zion Church (AMEZC), African Methodist Episcopal Church ile benzer bir kilisedir³⁷. Fakat AMEZC'nin iç savaş süreci öncesinde AMEC'den üye sayısı ve kurumsallaşma bakımında oldukça küçük olduğu bilinmektedir. Methodist Protestan Church (MPC) 1830 yılında, MEC'ye göre daha demokratik ve sosyal eşitlikçi bir yapıda ortaya çıkmıştır³⁸. Fakat bu kilise varlığını çok az bir üye sayısı ile devam ettirebildiğinden, 1939 yılında Metodist Kilisesi'nin oluşumunda küçük bir ortak olarak yer almıştır.

2.2.3. Güney Metodist Episkopal Kilisesi (Methodist Episcopal Church, South)

1844 yılında yapılan genel konferansta kölelik hakkında yapılan tartışmalar sonucunda çeşitli fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Kiliseyi oluşturan kişilerin bir kısmı kölelik taraftarı iken, diğer bir kısmı ise köleliğin karşısında fikir beyan etmişlerdir. Methodist Episcopal Church, South (MECS), MEC'den 1845 yılında ayrılan kölelik taraftarı olan kişilerin oluşturduğu bir kilisedir. Bu kilise, kölelik taraftarı olmasına karşın, Afrikalı Amerikalıları (Zencileri) desteklerken ve aynı zaman da iç savaşın sonuna kadar, African American Methodist Church mensuplarını ekle etmeye devam etmiştir³⁹.

2.2.4. Hıristiyan Metodist Episkopal Kilise (Christian Methodist Episcopal Church)

1870 yılında Colored Methodist Episcopal Church olarak ortaya çıkan kilise ile, ekseriyetle kuzeydeki Metodist Episkopal Kilise, AMEC ve AMEZC ile birleşmeyi tercih etmeyen Güney Metodist Episkopal Kilisedeki Afrikalı Amerikalılardan oluşmakta idi.

³⁷ Thomas S. McAnally, *Questions & Answers About The United Methodist Church*, Abingdon Press, Nashville, 1995, s. 14.

³⁸ Bkz. Murray, a. g. e, s. XIII; <http://site.ebrary.com/lib/ankarauniv/doc?id=10069570&ppg=13>. "22.05.2005"

³⁹ Bkz. Lewis M. Purifoy, "The Southern Methodist Church and The Proslavery Argument", *The Journal of The Southern History*, Vol. 32, No. 3, Augt. 1966, s. 325-328 (325-341); Joseph C. Hartzell, "Methodism and The Negro in The United States", *The Journal of The Negro History*, Vol. 8, No. 3, July, 1923, s. 304-308 (301-315); Walter Brownlow Posey, "Influence of Slavery Upon The Methodist Church in The Early South and Southwest", *The Mississippi Valley Historical Review*, Vol. 17, No. 4, March, 1931, s. 541-542 (530-542).

Yani kilisenin üyelerinin tamamını Afrika kıtasından gelen zenciler oluşturmaktaydı. Bu kilisenin adı 1954 yılında Christian Methodist Episcopal Church olarak değiştirilmiştir⁴⁰.

2.2.5. Metodist Kilisesi (Methodist Church)

Metodist Protestan Kilisesi, 1939 yılında Metodist Episkopal Kilise ve Güney Metodist Episkopal Kilise'nin yeniden birleşmeleri ile meydana gelmiştir. Bu kilise; kilise yönetimi ve temsilcilikleri için papazların ve diğer temsilcilerin seçildiği Jurisdictional (kilisenin nüfuzunu/hukuki yapısını belirleyen) Konferansı tesis etmiştir. Bu konferansların ilk beşi bölgesel konferans, altıncısı ise Merkezi Jurisdiction idi. Bütün Afrika kökenli Amerikalı Metodistlerin yıllık Konferanslarını içine alıyordu. Bu konferansların on dokuzuncusu 1939 yılında yapılmış ve Metodist Protestan Kilisesi kurulmuştur.

2.2.6. Birleşik Metodist Kilise (United Methodist Church)

Birleşik Metodist Kilise, Methodist Church ile Evangelical United Brethren (EUB) kiliselerinin 1968 yılında birleşmeleri sonucunda ortaya çıkmış bir kilisedir. EUB, Amerikalı Metodistlerle çağdaş olup Almanca konuşan Amerikalılardan oluşmaktadır. Birleşik Metodist Kilisesi (UMC), Jurisdictional Konferansını devam ettirmektedir⁴¹.

Günümüzde Metodist kiliseler, 1968 yılında yapılan birleşmeden sonra varlığını bu kilise bünyesinde sürdürmektedirler. John Wesley'in görüşleri doğrultusunda varlığını sürdüren Metodistler, insan iradesi ve kader anlayışı ile ilgili olarak Arminius'un görüşünü benimsemiş, Kalvin'nin anlayışına karşı çıkmışlardır.

3. Sonuç

Metodizm, XVIII. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış bir dini harekettir. Bu hareketin faaliyetleri ilk zamanlarda dini olmaktan daha çok hem sosyal hem de dini bir topluluk görünümündedir. Ancak daha sonraki yıllarda dini bir hüviyet kazanmış ve faaliyetlerini ona göre yapmıştır. Bu bağlamda 1729 yılında ortaya çıkan "Holy Club" ve üyelerinin hiçbir zaman İngiliz kilisesinden

⁴⁰ Bkz. Hartzell, a. g. m. , s. 311; Murray, a. g. e. , s. xiv; McAnally, a. g. e. , s. 14.

⁴¹ Bkz. Murray, a. g. e, s. xiv.

ayrı olduğu düşünülmemiştir. Metodizm'in kurucusu John Wesley de hiçbir zaman kendisini İngiliz kilisesinin dışında görmemiştir.

Bu topluluğun üyeleri ilk zamanlar kutsal kitap çalışmaları, düzenli olarak ayinlere katılmaları, fakirlere yardım etmeleri, hapisaneleri ziyaret etmeleri vb. davranışları sebebiyle genel çoğunluktan farklılık arz etmiştir. 1791 yılında John Wesley'in ölümünden dört yıl sonra Metodistler İngiliz Kilisesi'nden ayrılmışlardır.

Diğer Hıristiyan mezhepleri de dikkate alındığında Metodistler; çok çeşitli alt gruplara ayrılmalarına karşın, birbirleri ile hiçbir zaman bağlantılarını koparmamış aksine ilişkileri geliştirmenin çok çeşitli yöntemlerini denemişlerdir. Sayısal olarak bakıldığında Hıristiyanlar arasında önemsiz gibi görünen Metodistler; günümüzde özellikle Amerika Birleşik Devletleri iç ve dış politikasında dolayısı ile de dünya siyasetinde önemli bir etkiye sahiptir. John Wesley'in on sekizinci yüzyılda ortaya çıkan ilk Evanjelistlerden olması sebebiyle de, Metodist hareket, bu dönemde Evanjelik hareketin başta gelen akımlarından olmuştur. Bu bağlamda Metodizm diğer Evanjelik hareketler gibi, Evanjelik hareketin ortak özelliklerini taşımaktadır. Metodist Kiliseler kendi aralarında oluşturmuş oldukları bağ veya irtibat sayesinde hem kendi aralarındaki ilişkileri güçlendirmişler ve bu şekilde düzenli ve sistemli bir cemaat haline gelmişler, hem de dinamik kalmayı başarabilmişlerdir.

Metodistler topluluk olarak İngiltere'de ortaya çıkmalarından itibaren sosyal yardım çalışmalarına ve insanların eğitimlerine oldukça önem vermişlerdir. Amerika'da yine ilk dönemlerden itibaren çok sayıda Metodist eğitim kurumları oluşturulmuştur. Günümüzde yaklaşık olarak "Methodist" ve "Wesleyan" isimleri ile bilinen yirmi tane kolej ve üniversite bulunmaktadır. Ayrıca dünya çapında çok sayıda yaygın evleri bulunmaktadır.

John Wesley'in teolojik görüşleri ile şekillenen Metodizm diğer Protestan mezheplerden oldukça farklılık arz etmektedir. Metodistlerin en önemli özellikleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar Kutsal Kitap'ın tek otorite olarak kabul edilmesi, onun yorumlanmasında aklın kullanılması, akıl kullanılırken geleneğin göz ardı edilmemesi ve bütün bunları birikimi olarak da kişisel tecrübenin ön plana çıkarılmasıdır.

Metodistler, çeşitli kilise yapılanmalarının özelliklerini bünyelerinde barındırmalarına rağmen, kilise yönetim şeklinde Episkopalyan yapılanmayı kabul etmişlerdir. Teslis ile ilgili olarak

diğer Hıristiyan gruplardan pek farklı düşünmeyen Metodistler, özellikle kader anlayışlarında insan iradesinin etkisine vurgu yaparak, insan iradesinin ön plana çıkartmışlar ve insanın fiillerinde hür olduğunu savunmuşlardır. Bu bağlamda John Wesley ve Metodistler Kalvin'in "kadercilik" fikrine karşı çıkmışlar ve Arminius'un "insanın davranışlarında hür olduğu" fikrine vurgu yapmışlardır. Evanjelik bir karakterde olan Metodist Kiliselerin diğer Protestan kiliselerden oldukça farklı uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamaların büyük bir kısmı ise, Moravya Kilisesi ile büyük bir benzerlik arz etmektedir. Bunun sebebi ise John Wesley üzerinde Kont Von Zinzendorf ve onun öğrencilerinden Peter Böhler'in büyük etkisinin olduğu göz önünde tutulmalıdır. XIX. Yüzyıla gelindiğinde Metodist ana bünyesinden koparak farklı bir mezhep olarak ortaya çıkan "Kurtuluş Ordusu (Salvation Army) dikkat çekmektedir.

Metodizm yirminci yüzyılın sonunda tarihi Hıristiyanlıktaki uzlaşmaz sembollerdeki çoğu pratikleri ve anlayışları küçük bir evren (microkosmos) olarak kucaklayan bir mezhep olarak görünmektedir.